Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Enbusken.

En mycket märkwärdig Historia om en Goße, hwars Fader blef bedragen att uppäta honom, hwarefter benen förwandlades till en Fogel.

Jemte en Historia
om
RöfwareBrudgummen.

Lund 1834, i Landbergska Boktryckeriet.

För mycket längesedan, wißt öfwer Twåtusende år, war det en Landtman, som hade en wacker och god Hustru; de älskade hwarandra ganska mycket, men fingo inga barn, fastän de högligen önskade det, och Hustrun natt och dag bad derom. På gården, utanför deras Hus, wärte en mycket stor Enbuske. En gång om wintern stod Hustrun bredwid den, och skalade ett Apple, då skar hon sig i fingret, och blodet dröp i snön. "Ack! sade Hustrun suckande, och stirrade ned på blodet, och blef så underlig till mods: om jag ändå hade ett Barn, så rödt som blod och så hwitt som snö!" Och när hon sagt detta blef hon så innerligt glad, och det föreföll henne, som om hennes önskan skulle uppfyllas. Derpå gick hon tillbaka in i huset; och nu förled en månad, då smälte snön bort, och två månader, då war det grönt, och tre månader, då sprucko blomsterna ut, och fyra månader, då stodo både träd och wäxter i full fägring; då sjöngo foglarne, så det genljöd genom skogen, och blomman föll af träden, då war den femte månaden förbi, och hon stod bredwid Enbusken. Den luktade så wäl, och hennes hjerta hoppade af glädje, så hon ej kunde hålla sig ifrån att

tacksamt knäfalla. Och när den sjette Månaden war förbi mognade frukten, och hon blef helt stilla och lugn; den sjunde månaden gick hon till Enbusken och under tårar åt af deß bär; derefter blef hon bedröfwad och sjuk. Nu gick den åttonde månaden förbi, då lät hon kalla sin man, gråt och sade: "när jag dör så begraf mig under Enbusken." Derefter blef hon tröstad och gladde sig. Då den nionde månaden war förbi födde hon ett Barn, så rödt som blod och så hwitt som snö, och då hon fick se det, dog hon af glädje. Hennes man förjde mycket, och begrof henne, som hon begärt, under Enbusken.

Då någon tid war förbi, började Mannens sorg att minskas, och någon tid derefter upphörde han alldeles att förja, och ännu en liten tid, så tog han sig en Hustru igen.

Med sin sista Hustru fick han en Dotter; men det Barn hans första Hustru födde war en Son. Hustrun älskade sin Dotter högligen, men då hon kastade ögonen på den lilla Goßen blef hon ond, och tänkte alltid på, hur hon skulle kunna skaffa sin Dotter hela förmögenheten; och den Onde ingaf henne, att hon riktigt hatade Goßen, knuffade honom från det ena hörnet till det andra, nöp och slog honom, så att det stackars Barnet alltid war i ångest.

En gång, då Hustrun gått in i kökskammaren, kom den lilla Flickan och begärde ett äpple. Modren öppnade kistan, hwari äpplena lågo, och gaf henne ett. Men kistan hade ett stort, tungt lock med ett skarpt jernlås. "Mamma, får inte Bror också ett?" sade Flickan. Det för-

tröt Modren, men likwäl sade hon: "äh jo, när han kommer hem." I detsamma fick hon se Brodern komma, och då war det alldeles som om den Onde fått makt med henne. Hon tog hastigt åter äpplet af Flickan, och sade; "du skall ej ha, förr än din Bror också får." Dermed kastade hon äpplet i kistan och låste igen den. Då Goßen kom in genom dörren, sade hon helt wänligt: "will du ha ett äpple, min Son?" men illskan lyste i hennes ögon. "Mamma, du ser så ond ut, sade Goßen, men gif mig ändå ett äpple." Modren sade; "kom hit och wälj dig sjelf ett" och öppnade locket. Då Goßen bugade sig ned i kistan, kunde hon ej styra sig — knaps! — slog hon locket till, så att hufwudet föll ned bland äpplena. En rysning genomfor henne, och hon tänkte: "om ändå detta wore ogjordt." Derpå gick hon i ett annat rum, tog en hwit halsduk, satte Goßens hufwud på halsen igen, bandt halsduken deromkring, så att ingen kunde se något, satte honom på en stol wid dörren, och stack äpplet i hans hand.

En stund derefter kom Malena in i köket till modren; hon stod wid spisen, och hade en gryta med kokande watten framför sig, och rörde deruti oupphörligt. — Mamma, sade Malena, Bror sitter wid dörren, alldeles blek, och har ett äpple i handen. Jag har bedt honom att han skulle ge det åt mig, men han swarade intet, och då blef jag helt förskräckt." — "Gå in igen, sade modren, och om han ej swarar dig, så gif honom en örfil." — Malena gick, och sade: "Bror! gif mig äpplet!" men han teg; då gaf hon honom en örfil, så hufwudet föll af. Häröfwer blef hon fasligt förskräckt, började gråta och skri-

ka, sprang till modren och sade: "ack, mamma! jag har slagit hufvudet af min Bror", och grät och grät, och wille ej gifwa sig tillfreds. "Malena! sade modren, hwad har du gjort? men tig bara, att ingen själ märker det; det kan i alla fall icke hjelpas; wi ska stufwa honom med fötsur sås." Då tog Modren den lilla Goßen, hackade sönder honom, lade honom i en gryta, och satte den på elden; men Malena stod bredwid och grät, och tårarne föllo i grytan, så intet salt behöfdes. — Nu kom Fadren hem, satte sig till bords, och frågade: hwar är min Son? — "Ack, sade Modren, han har gått till Landet, till sin Morfar, och will bli derute någon tid." — "Hwad skall han göra der? och inte har han tagit afsked af mig." — "Äh, han wille så gerna ut och bad mig, att få bli der en sex weckor. Han är ju alltid wälkommen." — "Men, sade Fadren, det gör mig ledsen; det är ej rätt af honom, ty han hade först bordt sagt mig till." — Han började att äta, och sade: "Malena! hwarföre gråter du? Bror kommer nog igen." — Ack, min Husfru; fortfor han, hwad den maten smakar mig wäl; gif mig mer!" — Och ju mer han åt, deß mer wille han ha; och sade: "gif mig mer; du får ej något med, ty det förekommer mig, som om den här rätten hörde mig ensam till." Och han åt, samt kastade benen under bordet, tills han slutligen förtärt alltsammans. — Men Malena gick efter sin bästa silkeshalsduk, plockade alla benen tillsammans, knöt in dem i halsduken, gick ut på gården, lade dem i gröna na gräset under Enbusken, och grät sina modiga tårar. Så snart hon lagt benen dit, blef hon genast glad i sitt hjerta, och grät ej mera. I detsamma böjde qwistarne sig nedåt, så att de

alldeles öfwertäckte benen, en stark dimma omgaf busken, och midt i busken brann en eld, hwarutur flög en underskön Fogel; den sjöng så herrligt och flög högt i luften. Då den war borta stod Enbusken återigen lika som den warit förut, men halsduken med benen war borta. — Malena blef af hjertat glad, och det föreföll henne, som om hennes Bror ännu lefde; derpå gick hon in i huset, och satte sig att åta.

Men Foglen flög bort till en Guldsmeds Hus, der han satte sig, och började sjunga:

För mig min Moder lade försåt,
Jag dog och min Fader mig åt.
Min syster Malena
Tog alla bena,
Knöt in dem i silkesduk. — Till slut
Hon lade dem under Enbusken ut.
Kliwit! Kliwit! då blef jag en Fogel så wacker!

Guldsmeden satt i sin werkstad och arbetade på en Guldked; då hörde han Fogeln som satt på taket och sjöng, och han tyckte det war så skönt. Han steg upp, sprang ut på Gatan, men tappade sin ena toffel i rännsten; förskinnet hade han på sig, i ena handen höll han Guldkeden och i den andra en tång. Solen sken klart, och han ställde sig så, att han rätt noga kunde betrakta Fogeln. "Min wackra Fogel, sade han, hwad du sjunger skönt; sjung om det der stycket en gång till." — "Nej sade Fogeln, två gånger sjunger jag ej för intet; gif mig Guldkeden, så skall jag sjunga en gång till." — "Der, sade Guldsmeden har du keden, sjung nu en gång till." — Då flög Fogeln ned, tog Guldkeden i sin högra klo, satte sig ånyo på taket och sjöng:

För mig min Moder lade försåt,
Jag dog och min Fader mig åt.

Min syster Malena
Tog alla hens,
Knöt in dem i silkesduk. — Till slut
Hon lade dem under Enbusken ut.
Kliwit! Kliwit! då blef jag en Fogel så wacker!

Derefter flög han till en Skomakare, satte sig på taket och sjöng:

För mig min Moder lade försåt
Jag dog ꝛc.

Detta hörde Skomakaren, sprang ut i bara skjortärmarne, såg upp åt taket, och måste hålla handen för ögonen, mot det starka solskenet. "Fogel, sade han, hwad du sjunger wackert!" och ropade på sin Hustru, att hon skulle komma ut och se den sköna Fogeln, ty han hade röda och gröna fjädrar, om halsen sken han som rent Guld, och ögonen strålade som stjernor. — Hustrun ropade ut sin Dotter, sina andra Barn, Gesäller, Goßar och Pigor, och alla kommo ut att betrakta Foglen. "Kära Fogel, sade Skomakaren, sjung om det der stycket en gång till." — "Nej, swarade Fogeln, twå gånger sjunger jag ej för intet; du måste gifwa mig något derför." — "Min Hustru, sade Skomakaren, gå in i werkstaden, på nedra hyllan står ett par nya röda skor, tag hit dem." Hustrun gick, och kom igen med skorna. "Der, sade mannen, sjung nu en gång till." Då kom Fogeln, tog skorna i wänstra klon, flög upp på taket och sjöng:

För mig min Moder lade försåt,
Jag dog ꝛc.

Och då han hade sjungit flög han bort. Kedjen höll han i högra klon och skorna i den wänstra; och flög långt bort till en Qwarn, som war i full gång. I Qwarnen suto 20 Mjölna-

redrängar och höggo på en sten. — Der satte Fogeln sig i en Lind, som stod utmed Qwarnen, och sjöng:

"För mig min Moder lade försåt,"
Då höll den ena opp att hugga.
"Jag dog, och min Fader mig åt."
Då stadnade twenne och lyssnade.
"Min syster Malena"
Då höllo fyra opp.
"Tog alla bena,"
Nu huggo bara åtta.
"Knöt in dem i silkesduken. — Till slut"
Nu woro de bara sju, som höggo.
"Hon lade dem under Enbusken ut."
Nu hugg bara en.
"Kliwit! Kliwit! då blef jag en Fogel så wacker!"

Och nu stadnade åfwen den sista, ty han hade hört slutet. "Fogel, sade han, hwad du sjunger wäl. Låt mig också få höra. Sjung om det der stycket en gång till!" — "Nej, sade Fogeln, twå gånger sjunger jag ej för intet. Gif mig den der Qwarnsten, så skall jag sjunga för dig." — "Ja, swarade han, om den bara hörde mig ensam till, så skulle du nog få den." — "Sjunger han en gång till, sade de andra, så skall han gerna få stenen." — Då flög Fogeln ned, och alla Mjölnardrängarne hjelptes åt att wälta fram stenen; då stack Fogeln halsen genom hålet, tog så stenen med sig upp i trädet, och sjöng:

För mig min Moder lade försåt,
Jag dog, &c.

Och då han sjungit slut, lyftade han wingarne, höll kedjen i högra klon, skorna i den wänstra, och om halsen hade han Qwarnstenen; och

flög långt, långt bort, tills han åter kom till sin Faders hus.

I huset suto Fadren, Modren och Malena till bords, och Fadren sade: "hwad jag i dag är lått om hjertat; jag känner mig så wäl till mods." — "Nej, sade Modren, jag är så tung, som om det wore åska i luften." — Men Malena satt och grät. — Då kom Fogeln flygandes, och når han satt sig på taket sade Fadren: "Ack hwad jag är nöjd i dag; det förekommer mig alldeles, som om jag skulle få återse någon gammal wän." — Nej, sade Hustrun, jag är twärtom så orolig, så tänderna skallra i munnen på mig, och det är som om jag hade eld i ådrorna. Malena satt i ett hörn och grät, höll sin talrick för ögonen, och grät så att talricken blef alldeles wåt, Då satte Fogeln sig på taket öfwer dörren, och sjöng:

"För mig min Moder lade förfät,"

Då höll Modren för öronen, tillslöt ögonen och wille hwarken se eller höra; men det brusade för öronen på henne som den starkaste storm, och hennes ögon brände i hufwudet som eldkohl.

"Jag dog, och min Fader mig åt."

"Ack, min Hustru, sade mannen, hwad den Fogeln sjunger herrligt, Solen skiner så klar, och luften doftar af den kostligaste rökelse."

"Min syster Malena."

Då gömde Malena hufwudet i serwetten, och grät. Men mannen sade: "jag går ut; jag måste se Fogeln på närmare håll." — "Ack nej! sade Hustrun, gå ej ut; det förefaller mig som

om hela huset skakade och stod i ljusan låga." Mannen gick likasullt ut och såg på Fogeln.

"Tog alla dena,
Knöt in dem i silkesduk — Till slut
Hon lade dem under Enbusken ut.
Kliwit! Kliwit! då blef jag en Fogel så wacker!"

I detsamma lät Fogeln Guldkeden falla, och den föll just om halsen på Fadren. Då gick Fadren åter in, och sade: "se sådan rar Fogel; han har skänkt mig en Guldked, och är sjelf så wacker." Men Hustrun blef så ängslig, att hon sprang längst bort i rummet med sådan fart, att mössan föll af hufwudet på henne. — Fogeln sjöng ånyo:

"För mig min Moder lade försåt,"

"Ack, att jag låg tusende famnar under jord, hellre än jag skulle höra sådant!"

"Jag dog, och min Fader mig åt."
Då blekuade Styfmodren som ett lik.
"Min syster Malena"

"Ack, sade Malena jag will gå ut, och se om inte Fogeln också ger mig något." — Så gick hon ut.

"Tog alla dena.
Knöt in dem i silkesduk. —"
I detsamma kastade Fogeln ned skorna.
"Till slut
Hon lade dem under Enbusken ut.
Kliwit! Kliwit! då blef jag en fogel så wacker."

Malena blef så glad, tog på sig skorna och dansade in. "Ack, sade hon, jag war så bedröfwad då jag gick ut, men nu är jag så lätt om

hjertat. Det kan jag säga är en söt Fogel, som gifwit mig ett par röda skor." — "Nej, sade Hustrun, sprang upp, och håren reste sig på hennes hufwud; för mig är det som om werlden skulle förgås. Jag will också ut, att hemta luft." — Och som hon klef ut genom dörren — brask — lät Fogeln Qwarnstenen falla på hennes hufwud, så hon blef alldeles sönderkroßad. — Fadern och Malena hörde det och sprungo ut. Då uppsteg en stark rök och en brinnande låga från samma ställe, — och då det war förbi stod den lilla Goßen der alldeles lefwande, och tog sin Far och sin Syster i handen.

Då Fadren fick weta sammanhanget, gladde han sig derät, att han lyckligen blifwit fri från sin elaka Hustru, uppfostrade sjelf sina Barn med största omsorg, och sedermera lefde de alla lyckligt till död-dagar.

Den Andra:

RöfwareBrudgummen.

Det war en gång en Mjölnare, som hade en mycket wacker Dotter. När hon blef giftwuxen, så tänkte han: om en hederlig friare kommer, så will jag gifwa henne åt honom, på det hon må blifwa förförsd. Nu hände det sig, att en friare kom, som syntes wara mycket rik, och då fadren ej kände något emot honom, så lofwade han honom sin dotter; men flickan älskade

honom ej riktigt, så som en brud bör älska sin brudgum, utan hon kände en besynnerlig afsky i sitt hjerta hwar gång hon såg eller tänkte på honom. Fästmannen sade till Henne: Hwarföre helsar du aldrig på mig, då du är min brud? "Jag wet intet hwad ni hor," swarade flickan. — Jag bor der, uti den gröna mörka skogen. — Flickan sökte undanflygter, och sade: hur skall jag då hitta dit? — Brudgummen swarade: Kom till mig om Söndag, ty då har jag bjudit främmande, och på det du skall hitta, så will jag beströ hela wägen med aska.

Om Söndagen, då flickan skulle gå till honom, blef hon mycket ängslig, och fyllde sina kjortelsäckar med ärter. Då hon kom till skogen, fann hon aska strödd och följde den wägen, men för hwart steg hon tog kastade hon ärter till höger och wänster på marken. Hon gick nästan hela dagen, och kom slutligen till ett hus, som stod midt i tjockaste skogen. Allt war tyst och stilla, och hon upptäckte ej någon lefwande warelse, då hon hastigt fick höra en röst som ropade:

Du unga brud! wänd om, wänd om!
Här i ett mördarehus du kom!

Då hon såg sig om, war det en fogel, som satt i en bur och ropade än en gång:

Du unga brud! wänd om, wänd om?
Här i ett mördarehus du kom!

Den wackra bruden gick nu widare ur det ena rummet i det andra, men hela huset war

tomt och öde, och ingenstädes kunde hon finna någon menniska. Slutligen kom hon ned i källaren, och der satt en gammal qwinna. "Kan ni säga mig, sade flickan, om min brudgum bor här?" — Ack, kära barn! sade qwinnan, du har kommit i en mördarkula; den brudgum, som väntar dig, är döden; Röfwarne skola säkert mörda dig. Ser du, der har jag måst sätta en stor kittel med watten; når de träffa dig, hugga de dig i stycken och koka dig deruti, och derefter äta de upp dig. Om jag inte räddar dig, så är du förlorad.

Derpå gömde hon flickan bakom ett stort fat, och sade: rör dig ej från stället, eljest är det slut med dig. Så snart Röfrarne somnat, skola wi fly tillsammans, ty jag har redan länge ledsnat att wara här. Knapt war flickan gömd, förr än Röfrarne kommo hem, och förde med sig en annan flicka. De woro druckne och hörde ej hennes jemmer och klagan. De gåfwo henne win att dricka, ett glas hwitt, ett glas rödt och ett glas gult, då brast hennes hjerta. Derpå afklädde de henne sina wackra kläder, lade henne på ett bord, höggo henne i stycken och strödde salt derpå. Då blef bruden bakom fatet förfärad, likasom hon också skulle dö. En af mördarne blef på flickans lillfinger warse en guldring, men som han ej kunde få af den, så tog han en yxa och högg af fingret, men fingret spratt i wädret och föll bakom fatet, precis i brudens sköte. Röfwaren sökte efter fingret, men kunde ej finna det; då sade en annan; "har du också sökt bakom fatet?" — "Äh, sade den gamla qwinnan, kom och ät nu, och låt fingret ligga, det springer intet bort."

Då slutade Röfrarne att söka och gingo bort att åta och dricka, men den gamla qwinnan slog sömndryck i winet, så att de snart somnade och snarkade. Då bruden hörde att de sofwo, kröp hon fram, men som de lågo hwarftals på golfwet, måste hon kliswa öfwer dem, och hwar högst ängslig, att de skulle wakna. Men det lyckades henne, så att hon och den gamla qwinnan kommo på flykten. Askan hade blåst bort, men ärterna lågo qwar så att de riktigt hittade wägen ur skogen. Då de hunnit fram till qwarnen, berättade flickan för fadren allt det som händt henne.

Den utsatta Bröllopsdagen anlände brudgummen, och Mjölnaren hade låtit bjuda alla sina slägtingar och bekanta. Medan de sutto till bords, kommo de öfwerens att hwar och en skulle berätta något. Då sade brudgummen till bruden: Nå wäl, min wän! kan inte du också berätta oß något? Hon swarade: Jag skall berätta en dröm: Jag gick igenom en skog och kom till ett hus, men der fanns ingen menniska, bara en fogel i en bur, som två gånger ropade:

Din unga brud! wänd om, wänd om!
Här i ett mördarehus du kom!

Men, min wän! jag drömde bara. — Då gick jag genom alla rummen, men de woro öde och tomma, till deß jag kom i källaren; der satt en gammal gumma. Bor min brudgum här? frågade jag, men hon swarade: "ack, kära barn! du har kommit i en röfwarekula. Din brudgum mördar dig och sedan han huggit dig i stycken skall han åta upp dig." — Men, min wän! jag drömde bara. — Gumman gömde mig bakom ett stort fat, och strax derpå kommo Röfwarne

och förde med sig en annan flicka; henne gåfwo de tre slags win, hwitt, rödt och gult, och deraf brast hennes hjerta. — Min wän! jag drömde bara. — Derpå afklädde de henne, lade henne på ett bord och höggo henne i stycken. — Min wän! jag drömde bara. — En af Röfrarne blef warse en guldring på hennes finger, och då han ej fick af den, tog han en yx och högg fingret af, som föll bakom fatet, just i mitt sköte, och här är fingret med ringen!" Wid dessa ord tog hon fram fingret och wiste det för alla närwarande.

Då röfwaren såg och hörde detta, blef han alldeles blek af förskräckelse, och sökte att fly, men gästerna qwarhöllo honom och lemnade honom i Rättens händer. Han och alla Röfrarne blefwo sedermera aflifwade. Men flickan blef kort derefter gift med en god och hederlig man, och den gamla gumman njöt hos henne sitt uppehälle till död-dagar.

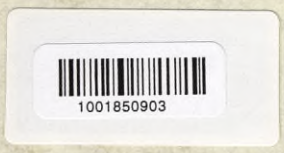
1001850903